

Zbigniew Pianowski

Kraków - Wawel, Rejony IV, V/B,
VI/C-VIII, VII, IX, XI, XIV, AZP 102-56/-

Informator Archeologiczny : badania 25, 97-99

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

lizowanych na dziedzińcu Muzeum Narodowego (zbiory Szolańskich) oraz na chodniku przy pl. Szczepańskim, wzdłuż zachodniej ściany gmachu Muzeum. W wykopie I usytuowanym na podwórzu odkryto i częściowo rozpoznano obiekt zagłębiony w piasek calcowy. W jego wypełniku stwierdzono warstwę zwęglonego drewna (o miąższości 30–40 cm), warstwę gliny z okrucami słabo wypalanej cegły, polepą i węglem drzewnym (miąższość ok. 30 cm) oraz serię sybkich utworów piaszczystych o charakterze nasypowym. Wydaje się, że jest to relikwit obiektu związanego z produkcją cegły. Datowanie go nie jest możliwe z uwagi na brak ceramiki i innych zabytków. W wykopach II i III zlokalizowanych na chodniku przy pl. Szczepańskim stwierdzono nawarstwienia wczesnośredniowieczne (XII–XIII w.), późnośredniowieczne i nowożytny (w tym relikty 2 bruków z kamienia wapiennego), rozpoznano fragmentarycznie 5 grobów szkieletowych należących do cmentarza przy kościele Św. Szczepana oraz mur fundamentowy bliżej nieokreślonej budowli przykościelnej, pochodzącej z czasów nowożytnych (XVII w.?). Groby należy zapewne wiązać z okresem późnego średniowiecza. Jamy grobowe były wypełnione szarym i żółtym piaskiem, na ich dnie stwierdzono pozostałości zbutwiałego drewna z trumien. Na podstawie rozpoznanych części szkieletów można sądzić, że zmarłych ułożono na osi wschód–zachód, z głową skierowaną ku wschodowi (3 pochówki) lub ku zachodowi (3 groby). W sąsiedztwie szkieletów nie stwierdzono zabytków, które należałoby uznać za dary grobowe. Nad wypełnikiem wkopów grobowych zalegała warstwa kulturowa z ceramiką późnośredniowieczną i nowożytną (XIV–XVI w.)

ul. Św. Marka 15 — jezdnia, wykop I. W wykopie instalacyjnym usytuowanym na jezdni odkryto nawarstwienia późnośredniowieczne i nowożytny, w tym 3 poziomy utwardzonej nawierzchni ulicy oraz podsypki z żółtego piasku, związane prawdopodobnie z kolejnymi 3 poziomami bruków (?). Z warstw kulturowych przedzielających owe poziomy nie uzyskano materiału zabytkowego, w związku z czym ich bliższe datowanie nie jest możliwe. W wykopie o gł. 30 m nie osiągnięto piasku calcowego

ul. Floriańska 20 — podwórze, wykop I. W wykopie budowlanym odkryto pozostałości dołu chłonnego (kloaczego). W jego wypełniku wystąpiły naczynia gliniane z XV–XVII w.

Materiał i dokumentacja przechowywane są w Dziale Krakowa Przedlokacyjnego Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

**Kraków-Wawel, Rejony IV,
V/B, VI/C–VIII, VII, IX, XI, XIV
AZP 102-56/—**

Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Badania terenowe i nadzory prac instalacyjnych prowadził Dział Archeologii Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, kierowany przez dr. Zbigniewa Pianowskiego (autora sprawozdania). Finansowane przez Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu. Czterdziesty drugi sezon badań. Grodzisko, głównie IX–XIII w., zamek gotycki i nowożytny.

Rejon IV, katedra (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Pianowski). Wznowiono eksploracje w 2 kryptach pod kaplicą św. Małgorzaty (zakrystią). Odgruzowano sondaż z l. 1981–1983. W sondzie 5/81–91, w krypcie wschodniej, przebadano nawarstwienia wczesnośredniowieczne do poziomu piasku calcowego. Odsłonięto powtórnie fragm. muranego grobowca (najpewniej z 2 poł. XI w.) i stwierdzono, że wkop grobowy przeciął starszy mur z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej. Mur ten należy najprawdopodobniej do budowli przedromańskiej.

W krypcie zachodniej badania prowadzone były w 2 etapach. Na początku wybrano 2 jamy (sondy 12 i 13) we wschodniej partii krypty zawierające mnóstwo szczątków ludzkich, złożonych tam przypuszczalnie w okresie restauracji katedry na przełomie XIX i XX w. W profilach prowadzono obserwacje stratygrafii nawarstwień. Następnie odgruzowano sondę 7 przy północnej ścianie krypty i niewielkimi podkopami badano zasięg glinianej ławy fundamentowej ze śladami licznych belek drewnianych (stwierdzonej w 1981 r.). Fragmentarycznie odsłonięto północno-wschodni narożnik tej konstrukcji. Na tejże glinia-

nej ławie w południowo-zachodnim narożu krypty zachował się kawałek fundamentu wykonanego z warstw kamieni spojonych słabą zaprawą wapienną i przesypanych warstewkami gliny. Dotychczasowe obserwacje wskazują, że budowla ta może być najstarszą na omawianym obszarze. Nie wykluczone jest jej datowanie nawet na X w. Po zasypaniu wykopów wybrano większą część wypełniska negatywu apsydy w centralnej i zachodniej części krypty, łącząc dawne sondy 3, 8, 9, 11 i poszerzając sondę 10. Odczyszczono resztki muru zalegające na dnie negatywu, głównie w zagłębieniach skały. Jest on wykonany w większości z płytowych kamieni wapiennych. Krawędź zewnętrzna tworzy zarys o bardzo nietypowym kształcie, z kilkoma uskokami. Być może ten fragm. budowli ma związek z negatywami i resztkami murów czterech „przypór”, odkrytymi na dziedzińcyku po północnej stronie katedry w 1988/89 r., uznanymi wówczas jako prawdopodobnie przedromańskie. Jednakże w obu miejscach w najniższych partiach wystąpiły ciosy piaskowce i wapienne, być może użyte wtórnie. Zatem i chronologia obiektu może się okazać stosunkowo późna. Został on rozebrany niewątpliwie przed przystąpieniem do budowy katedry gotyckiej w 1320 r.

Rejon V/B, przedromański kościół „B” pod południowym ryzalitem budynku nr 5 (mgr Stanisław Koziel, Mieczysław Fraś). Badania uzupełniające rozpoczęto w sezonie zimowym 1990/91. Eksploracje prowadzono głównie w południowej partii kościoła. Po pełniejszym odsłonięciu murów stwierdzono, iż duży blok, uważany poprzednio za fragm. południowo-wschodniej apsydy świątyni (I fazy, tj. domniemanego tetrakonchosa) stanowi część ściany obsuniętej w momencie destrukcji budowli. Pozwala to zinterpretować kościół „B” jako wzniesiony od początku w formie rotundy dwuapsydowej. Rozpoznano także kolejny grób należący do cmentarza przykościelnego. Badania są kontynuowane.

Rejon VI/C–VIII, dziedziniec zewnętrzny (mgr Andrzej Kukliński). Nadzór i badania ratownicze w wykopach instalacji energetycznej i wodociągowej. Odsłonięto fragm. murów austriackiego budynku szpitalnego, studni, kolektora oraz murów ogrodzeniowych. Badano liczne poziomy użytkowe terenu, m.in. 4 poziomy bruków kamiennych (wykopy 1 i 2).

Rejon VII, dziedziniec zewnętrzny (Mieczysław Fraś). Wykop 1/87–91 pod kanał centralnego ogrzewania. W pobliżu Wikarówki odsłonięto negatywy i fragm. fundamentów nowożytnego budynku z „wieżą”, wyburzonego ok. poł. XIX w., oraz odcinek sklepienia ceglano-kolektora sanitarnego z czasów Wolnego Miasta Krakowa.

Rejon IX, międzymurze (mgr Andrzej Kukliński). Nadzór oraz badania archeologiczne na trasie ciągu energetycznego wzdłuż drogi dojazdowej. W wykopie 1A systematycznie badano nawarstwienia wczesnośredniowiecznego wału obronnego, tzw. „wiślańskiego”, z zachowanymi śladami konstrukcji w postaci węglonej palisady oraz skrzyń drewnianych. Pomiędzy palisadą a ścianą skrzyni wystąpiła warstwa kamieni zalanych częściowo (od góry?) zaprawą wapienną. Może ona stanowić element konstrukcji wspomnianego wału, w rodzaju prymitywnego „muru” ograniczającego umocnienia od strony wewnętrznej.

Rejon XI, rezerwat św. Gereona (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Pianowski). Kontynuacja badań archeologiczno-architektornicznych z 1990 r. Prace prowadzono w północnym i południowym ramieniu transeptu oraz w środkowej części rezerwatu, na obszarze zagruzowanej piwnicy z XVI w. W północnym ramieniu transeptu odgruzowano sondáže Z. Hendla i A. Szyszko-Buhusza, odsłaniając fragm. fundamentów świątyni romańskiej, m.in. 2 filarów empory (?) oraz stopień ołtarza znajdującego się w apsydzie, posadowiony na murze starszej, przedromańskiej budowli. Mur ten, o orientacji północ-południe, jest zachowany stosunkowo dobrze. Posiada płytki kamienno-ziemny fundament, zaś partia naziemna jest wykonana z płytowego wapienia i piaskowca spojonego zaprawą gipsową. Rozrzut reliktyw przedromańskich oraz wtórne użycie w fundamentach romańskiego kościoła olbrzymiej ilości płytowych kamieni świadczą, iż budowla poprzedzająca bazylikę romańską miała znaczne rozmiary. Na obecnym etapie trudno rekonstruować jej szczegółowe rozplanowanie. Na osi północnej odczyszczono płytę nagrobną wykonaną z dużego bloku piaskowca (bez ornamentu na powierzchni górnej), zaś poniżej — część komory grobowej o murowanej obstawie, pokrytej podłużnymi ciosami piaskowca. Wydaje się, że grobowiec nie został wyrobowany ani też naruszony podczas dawniejszych prac budowlanych i badawczych. Może pochodzić (najpóźniej) z ok. poł. XIII w. Jego zbadanie będzie możliwe po zakonserwowaniu i podniesieniu płyty nagrobnej.

Pod poziomem użytkowym XVI-wiecznej piwnicy w środkowej części rezerwatu odsłonięto spod gruzu północno-zachodni narożnik fundamentu krypty romańskiej wchodzącej w kierunku zachodnim w głąb transeptu. W połączeniu z poprzednimi rozpoznaniem użytko podstawę do poprawnego zrekonstruowania rozmiarów i podziału wewnętrznego krypty.

W południowym ramieniu transeptu odsłonięto częściowo fundament o orientacji zachód-wschód, wykonany w najniższej oraz najwyższej partii z kamieni spojonych zaprawą wapienną, zaś w części środkowej — z kamieni o układzie opus spicatum, zasypanych ziemią. Zasięg i przeznaczenie tego muru będą przedmiotem dalszych badań.

Rejon XIV przed północną elewacją pałacu (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Piano-wski). Końcowy etap badań weryfikacyjnych, konserwacja i zabezpieczanie murów. W najpełniejszym zakresie odsłonięto północno-zachodni narożnik „sali o 24 słupach” i w pobliżu badano układ warstw wczesnośredniowiecznych ocalałych w czasie akcji w 1921 r. Wydaje się, iż stanowią one pozostałość trzech kolejnych umocnień wzgórza: najstarszego wału obronnego (2 poł. IX w.?), wału tzw. „wiślańskiego” (zapewne 1 poł. X w.) oraz umocnienia poprzedzającego budowę romańskiego kościoła Św. Gereona i „sali o 24 słupach” (schyłek X-pocz. XI w.?). Z wałem „wiślańskim” związana jest warstwa zaprawy wapiennej z okruchami polepy oraz kamieniami, odpowiadająca — być może — zaprawie odkrytej w rejonie IX, na zachodniej krawędzi Wawelu.

Krzywoń, st. I, gm. Huszew, woj. białkopodlaskie patrz młodszy okres przedrzymski — okres wpływów rzymskich

Lubiń, st. 1
gm. Krzywoń, woj. leszczyń-
skie
AZP 62-27/56

Polska Akademia Nauk Instytut Histo-
rii Kultury Materialnej Zakład Arche-
ologii Wielkopolski w Poznaniu

Badania prowadzili prof. dr hab. Zofia Kurnatowska i doc. dr hab. Stanisław Kurnatowski. Finansowane przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydziału Kultury, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie. Kolejny sezon badań rozpoczętych w 1975 r. Zabudowa klasztoru oo. benedyktynów z końca XI-XVII w.

Badania koncentrowały się w sektorze VIII, usytuowanym na zachód od fasady kościoła, oraz częściowo w sektorach XII i XV, na południe od muru otaczającego klasztor.

Na południowy zachód od pozostałości kościoła z I fazy romańskiej (koniec XI w.) stwierdzono istnienie rowów fundamentowych zniszczonych przez wkopy nowożytnie oraz warstwy destrukcji zawierającej grudy zaprawy i odpadki kamienne na wtórnym złożu. W tych samych wykopach natrafiono na nawarstwienia z II fazy romańskiej (pierwsze dekady XII w.), silnie naruszone przez późniejsze budowle.

Daleko lepiej zachowane resztki osadnictwa z II fazy romańskiej odsłonięto w wykopie usytuowanym na północny zachód od fasady kościoła. Odkryto tu ściany budynku drewnianego, zbudowanego w konstrukcji wieńcowej, zaopatrzonego w przedsionek. W pobliżu belko podwaliny natrafiono na wkopany garnek gliniany, niewątpliwie pozostałość ofiary zakładzinowej. W budynku odkryto znaczny skład kamienia budowlanego, zaś w przedsionku warstwy okrzeseków. Można zatem przypuszczać, że odkryto tu warsztat obróbki kamienia, związany z budową opactwa. W pobliżu odkryto pozostałości pieca zbudowanego z kamieni, wypełnionego warstwą intensywnie spalenizny; w jego sąsiedztwie grudki stopionego brązu lub mosiądzu. Na pozostałości drugiego obiektu o podobnym charakterze, zbudowanego na warstwie niwelacyjnej ponad rozebrany budynek, natrafiono w sąsiedztwie. Zarówno budynki, jak i funkcjonujące nieco później urządzenia produkcyjne można odnieść do XII i pocz. XIII w., zatem powstały one w czasie intensywnie akcji budowlanej opactwa fazy romańskiej.